

*До спеціалізованої вченої ради Д 11.737.01
у Донецькому державному університеті
внутрішніх справ*

25015, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Пилипенка Дмитра Олексійовича
«Принципи кримінально-виконавчого права», подану до захисту на
здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю
12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче
право**

Актуальність теми дисертації. Напрямок досліджень щодо визначення принципів є одним з найбільш затребуваних у сферах різних галузей знань. Вказане безумовно стосується й сфери кримінальної юстиції, у тому числі галузі кримінально-виконавчого права. З огляду на необхідність запровадження комплексних довгострокових змін та з метою визначення напрямів розвитку національної системи виконання кримінальних покарань відповідно до стандартів Ради Європи триває реформування пенітенціарної системи, незважаючи на воєнний стан в країні.

Принципи являють собою вкрай важливий юридичний фундамент для права як регулятора суспільних відносин у кримінально-виконавчій сфері. Принципи є відображенням найважливіших людських й соціальних цінностей у процесі становлення галузі кримінально-виконавчого права. Принципи є основою для утворення норм, інститутів, субінститутів кримінально-виконавчого права та неодмінно впливають на практику правозастосування у цій сфері. Попри загальновизнане сприйняття принципів як фундаментальних ідей, основ, що визначають й забезпечують ефективний розвиток галузі кримінально-виконавчого права, ці категорії також можуть використовуватись у якості регуляторів правовідносин у кримінально-виконавчій сфері у випадку наявності нормативних прогалин механізму правозастосування сфери кримінально-виконавчого права. Таким чином принципи є одним з актуальніших напрямів наукових пошуків у правовій сфері, що визначає порядок виконання й відбування кримінальних покарань. Це твердження додатково актуалізується в умовах реформування галузі кримінально-виконавчого права.

Донецький державний університет
внутрішніх справ
Вх. № 1101/005
« 02 » 02 2024 р.

Наразі наша держава зіткнулася з надскладними викликами військової агресії РФ, які фактично загрожують Українській державності. Ці виклики вимагають всебічного й безумовного поєднання зусиль у всіх без винятку внутрішньодержавних сферах нашої країни. Правова сфера разом з іншими державними сферами неодмінно потребує вироблення й узгодження функціонального юридичного механізму, який консолідує в собі наявні прогресивні теоретичні здобутки, а також дієві прикладні аспекти. Такий механізм є передумовою ефективного протистояння та подолання кризових ситуацій та цілком є слушним й для сфери кримінальної юстиції нашої держави. За таких умов національна галузь кримінально-виконавчого права потребує комплексного дослідження принципів як основоположних правових категорій. Зазначене позитивним чином вплине на вирішення багатьох дискусійних теоретичних питань стосовно сутнісного визначення поняття принципів кримінально-виконавчого права, з'ясування ключових ознак принципів а також їх системи. Визначення сталої теоретичної позиції стосовно окреслених актуальних питань теорії кримінально-виконавчого права, безумовно позитивно вплине на подальше формування теоретико-прикладного підґрунтя нормативно-правового врегулювання сфери правовідносин галузі кримінально-виконавчого права та забезпечить належне й виважене здійснення порядку виконання й відбування кримінальних покарань. Результат такого теоретико-практичного поєднання являтиме собою міцну основу дієвого правового механізму протидії сучасним викликам, що стоять перед нашою державою.

У цьому аспекті варто наголосити, що аналіз доктринальних наукових положень, статистичної інформації, судової практики, практичної складової кримінально-виконавчої сфери, свідчить, що уявлення стосовно багатьох аспектів досліджуваного питання усе ще перебувають у стадії активного теоретико-прикладного переосмислення.

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що обрана тема дослідження відповідає як загальнодержавним, так і відомчим пріоритетам й узгоджується з положеннями Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року № 12-21, Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 р. № 1153-р., а також згідно з тематикою науково-дослідної роботи Донецького державного

університету внутрішніх справ на 2020–2024 роки «Теоретичні та практичні проблеми державотворення, реформування права та правоохоронної системи в контексті євро інтеграційного вибору України» (№ 0120U105582).

Виходячи з вищевикладеного, обрана тема дисертаційного дослідження *Пилипенком Дмитром Олексійовичем «Принципи кримінально-виконавчого права»* є своєчасною та важливою, в якій розв'язано науково-прикладну проблему, яка полягає у необхідності комплексного теоретичного та практичного дослідження сутності принципів кримінально-виконавчого права, а також концептуальних засад удосконалення пенітенціарної системи України.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є обґрунтованими і переконливими. Автором використано значну кількість вітчизняних та зарубіжних літературних джерел, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України. Список використаних джерел складає 542 найменування. Аналіз змісту роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження дисертантці вдалося вирішити поставлені задачі та отримати нові, поглиблені для науки результати.

Так, у *першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження принципів кримінально-виконавчого права»* встановлено, що науковий напрям з формування теоретичних положень щодо визначення принципів є одним із доктринальних векторів розвитку галузі кримінально-виконавчого права (с. 44). З'ясовано, що вказаний напрям наукових пошуків здійснюється відповідно до загальних тенденцій становлення всієї системи кримінальної юстиції нашої держави. Сформовані наукові погляди, концепції у свою чергу стають науковим підґрунтям для подальших наукових пошуків у напрямі формування теоретико-правових положень щодо принципів кримінально-виконавчого права (с. 53). Констатовано, що на сьогодні дослідження науковців здебільшого характеризуються певною конкретизацією та, відповідно, сконцентровані на розгляді та аналізі відокремлених принципів кримінально-виконавчого права. Визначено, що здійснені наукові дослідження принципів характеризується теоретичною розгалуженістю із виробленням окремих векторів розгляду позначеного питання. Ці напрями сконцентровано навколо відокремлених категорій, а саме: кримінально-виконавча політика, кримінально-виконавче право, кримінально-виконавче законодавство (с. 50–63).

Визначено методологічні основи дослідження принципів кримінально-виконавчого права, що являють собою систему методів: філософські (фундаментальні) методи (діалектичний, метафізичний, герменевтичний, аксіологічний, атропологічний); загальнонаукові методи (термінологічний, системний, моделювання, синергетичний, пізнавальний); конкретно-наукові методи (формально-юридичний, порівняльно-правовий та юридико-соціологічний). Констатовано, що плюралізм застосування вказаних методів забезпечує змістовне дослідження питання принципів кримінально-виконавчого права. Тому саме комплексний підхід у визначенні методів дослідження тематики принципів кримінально-виконавчого права є найбільш слушним та відобразить повний спектр отриманих результатів наукового пошуку (с. 63–74).

З'ясовано, що кримінально-виконавча політика являє собою діяльність держави в особі відповідних органів та посадових осіб, недержавних (неурядових) організацій й інших юридичних та фізичних осіб з формування та реалізації державної політики у сфері виконання, відбування кримінальних покарань. Також кримінально-виконавча політика за своєю сутністю визначає цілі, стратегію, вектори функціонування кримінально-виконавчої системи. Ключова роль цієї політики полягає у забезпеченні впровадження та визначення специфіки реалізації принципів кримінально-виконавчого права у чинному кримінально-виконавчому законодавстві (с. 80–111).

У другому розділі *«Загальнотеоретичний підхід до визначення принципів кримінально-виконавчого права»* визначено, що принципи являють собою основоположні, керівні положення, які детермінують умови формування, розвитку та функціонування системи виконання й відбування кримінальних покарань; зумовлюють утворення, алгоритмізацію та реалізацію механізму правового регулювання кримінально-виконавчої сфери; відображають собою людські цінності, які визначають правосвідомість суб'єктів кримінально-виконавчого права (с. 120).

Запропоновано під принципами вказаної галузі права визначати основоположні, керівні положення, які детермінують умови формування, розвитку та функціонування системи виконання й відбування кримінальних покарань; зумовлюють утворення, алгоритмізацію та реалізацію механізму правового регулювання кримінально-виконавчої сфери; відображають собою людські цінності, які визначають правосвідомість суб'єктів кримінально-виконавчого права. Встановлено, що принципи кримінально-виконавчого права

характеризуються такими ознаками: основоположність (фундаментальність), імперативність, регулятивність, нормативність, об'єктивність, стабільність, ідеологічність, історичність, системність (комплексність) (с. 139).

Досліджено систему принципів кримінально-виконавчого права, яка являє собою класичну «тріаду», що складається із загальноправових, міжгалузевих та галузевих принципів. Доопрацьовано цю систему шляхом кількісних та якісних доповнень до всіх категорій принципів. З'ясовано, що система принципів кримінально-виконавчого права характеризується цілою низкою ознак: адитивність (складова ознака), адиктивність (ознака умовної залежності), структурованість, внутрішньогалузева залежність, ієрархічність (с. 141–161).

У *третьому розділі «Загальноправові принципи кримінально-виконавчого права»* констатовано, що загальноправові принципи є основоположними засадами, які мають ключове значення для галузі кримінально-виконавчого права. Ці принципи акумулюють у собі суспільні ідеї, національні та цивілізаційні надбання у сфері життєдіяльності суспільства, відображають суспільне уявлення про добро та справедливість, а також є імпульсом для подальшого формування й розвитку інших категорій принципів. Ця категорія принципів є фактичним відображенням природно-правової концепції побудови системи права (с. 164–170).

Загальноправові принципи є основою для всієї системи засад галузі кримінально-виконавчого права, відображають не лише внутрішньосоціальні засади українського суспільства, а й одночасно містять у собі результат міжнародного досвіду та відповідні міжнародні засади у сфері розбудови та функціонування сфери права. Визначено, що до категорії загальноправових належать такі принципи: верховенство права, законність, справедливість, свобода та особиста недоторканність, гуманізм, демократизм, недоторканність права власності, конфіденційність.

Розкрито зміст верховенства права як фундаментального принципу у системі правових засад. З'ясовано, що принцип законності передбачає неухильне дотримання вимог Конституції, Кримінально-виконавчого кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також інших актів законодавства всіма учасниками кримінально-виконавчих правовідносин. Наголошено, що до них належать: держава (в особі уповноважених органів та осіб), засуджені, представники органів місцевої влади, представники установ і організацій незалежно від форми власності,

громадськості, окремі громадяни тощо, які залучаються до процесу виконання та відбування кримінальних покарань (с. 171–189). Встановлено, що принцип справедливості передбачає регламентацію порядку й умов виконання та відбування покарань на основі об'єктивного, належного, неупередженого ставлення до засуджених, їх прав та обов'язків (с. 189–203). З'ясовано, що принцип гуманізму відображається у повазі до людської гідності, неухильному дотриманні прав і свобод засуджених, а також інших осіб, інтереси яких невід'ємно пов'язані з виконанням та відбуванням засудженими кримінальних покарань (с. 236). Цей принцип також передбачає наявність правового механізму здійснення відрахувань з доходів засуджених на користь потерпілих та/або інших осіб згідно виконавчих документів.

Визначено, що принцип демократизму полягає у гарантуванні засудженим права на участь у всеукраїнському референдумі та загальнодержавних виборах; формуванні державою належних умов для створення засудженими самодіяльних організацій (самодіяльних рад) та забезпечення участі засуджених у роботі цих організацій (рад); залученні спостережних комісій, громадських та інших організацій для виправлення і ресоціалізації засуджених (с. 247–262). Обґрунтовано, що принцип недоторканності права власності передбачає забезпечення засуджених правом володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю в обсязі та у порядку визначеному законодавством (с. 263–272). Встановлено, що принцип конфіденційності полягає у забезпеченні приватності й невтручання з боку представників Державної кримінально-виконавчої служби у процес взаємодії засуджених зі своїми представниками та окремою категорією державних й міжнародних органів та організацій визначених законом (с. 272–284).

У четвертому розділі «Міжгалузеві принципи кримінально-виконавчого права» констатовано, що міжгалузеві принципи відображаються у двох критеріях їх впровадження й реалізації. Критерій поєднання (конвергентності) полягає в застосуванні норм різних галузей права для врегулювання правовідносин у сфері виконання та відбування покарань. Критерій синхронності (колінеарності) передбачає важливість міжгалузевих принципів для врегулювання тотожних правовідносин в різних галузях права. Визначено, що до категорії міжгалузевих належать такі принципи: презумпція невинуватості, диференціація та індивідуалізація виконання покарань, диспозитивність, публічність, змагальність, невідворотність виконання і відбування покарань (с. 293).

Принцип презумпції невинуватості є невід'ємною частиною процедури дисциплінарних проваджень щодо засуджених. Цей принцип передбачає фактичне визнання засудженого невинуватим у вчиненні дисциплінарного проступку та/або іншого порушення встановленого порядку відбування покарання, а також неможливості застосування до засудженого заходів стягнення, доки не буде доведено та встановлено наявність у його діях чи бездіяльності всіх ознак дисциплінарного проступку та/або іншого порушення встановленого порядку відбування покарання (с. 294–309). З'ясовано, що принцип диференціації та індивідуалізації виконання покарань полягає в тому, що порядок й умови виконання та відбування кримінальних покарань регламентується та здійснюється з урахуванням: диференційованого визначення установи виконання покарань, де відбуватиме покарання засуджений, виду покарання, режиму виконання та відбування покарань. Виправлення і ресоціалізація засудженого здійснюється з урахуванням позитивних змін у його особистості, які створюють у засудженого готовність до самокерованої правослухняної поведінки, а також свідомого відновлення його в соціальному статусі повноправного члена суспільства, готовність до повернення засудженого до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві (с. 310–330). Встановлено, що принцип диспозитивності передбачає розгляд і вирішення судами справ щодо дострокового звільнення від відбування покарання виключно за ініціативи засудженого та/або його представника в порядку, визначеному законом (с. 332–342).

Констатовано, що принцип публічності полягає в тому, що посадові особи органів й установ виконання покарань, прокурор, а також інші посадові особи органів державних органів та місцевого самоврядування, забезпечують реалізацію мети кримінального покарання здійснюючи свої повноваження (с. 344–353). Визначено, що принцип змагальності передбачає можливість самостійного відстоювання засудженим своїх прав, свобод і законних інтересів у процедурі дисциплінарного провадження, а також під час вирішення судом питань, пов'язаних із виконанням вироку (с. 355–370).

З'ясовано, що принцип невідворотності виконання і відбування покарань полягає у неухильному тягарі несення кримінального покарання засудженим, враховуючи як основне так й додаткове покарання. Також зазначений принцип несення засудженим тягаря й інших різновидів відповідальності, враховуючи

адміністративну та цивільно-правову на підставі рішень судів та інших уповноважених органів (с. 371–380).

У п'ятому розділі «Галузеві принципи кримінально-виконавчого права» констатовано, що галузеві принципи є основоположними засадами, які формують подальший напрям розвитку загальноправових засад із специфікою характерною для галузевої їх реалізації. До групи галузевих належать такі принципи: рівність засуджених перед законом і судом, взаємна відповідальність держави і засудженого, раціональне застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки, поєднання покарання з виправним і ресоціалізаційним впливом (с. 390).

Встановлено, що принцип рівності засуджених перед законом і судом передбачає відсутність привілеїв чи обмежень прав засуджених за будь-якими ознаками. Принцип рівності відображається у номінальному та фактичному елементах. Номінальність полягає у фіксації рівності прав засуджених у нормах законодавства. Фактичність передбачає рівну можливість у реалізації визначених законом прав у сфері правозастосування, під час розгляду судом питань пов'язаних з виконання вироків. Визначено, що принцип взаємної відповідальності держави і засудженого полягає у тому, що засуджена особа, а рівно й посадові особи органів й установ виконання покарань взаємно та рівноцінно мають дотримуватися норм чинного законодавства, відповідно до обсягу їх правового статусу, а також рівнозначно несуть відповідальність перед державою за скоєні протиправні діяння. З'ясовано, що принцип раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки полягає у тому, що посадові особи органів і установ виконання покарань визначають необхідність й достатність застосування до засуджених заходів дисциплінарного, фізичного та іншого впливу, у тому числі процедур примусового годування та лікування, а також застосування до засуджених заходів заохочення, задля стимулювання їхньої правослухняної поведінки, виправлення й ресоціалізації. Встановлено, що принцип поєднання покарання з виправним і ресоціалізаційним впливом передбачає застосування посадовими особами органів й установ виконання покарань визначених законом засобів, які під час виконання й відбування покарань забезпечують виправлення і ресоціалізацію засуджених. До таких засобів належать залучення засуджених до праці та соціально-виховної роботи (с. 391–430).

Загалом, автором розроблено загальнотеоретичний підхід до формулювання дефініції та визначення змісту категорії принципів кримінально-виконавчого права. Обґрунтовано, що принципи являють собою фундаментальні положення, які детермінують умови формування, розвитку та функціонування системи виконання й відбування кримінальних покарань; зумовлюють утворення, алгоритмізацію та реалізацію механізму правового регулювання кримінально-виконавчої сфери; відображають собою людські цінності, які визначають правосвідомість суб'єктів кримінально-виконавчого права. Принципи кримінально-виконавчого права характеризуються такими ознаками: основоположність (фундаментальність), імперативність, регулятивність, нормативність, об'єктивність, стабільність, ідеологічність, історичність, системність (комплексність).

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях зарахованих за темою дисертації

Структура дисертаційного дослідження, запропонована дисертантом, в цілому, є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до аналізу кримінально-виконавчих проблем. Розділи дисертації поєднані загальною метою дослідження і в них, відповідно до плану дослідження, розкривається його об'єкт і предмет. Нові положення, висновки і рекомендації, що висуваються в дисертації, в роботі обґрунтовуються, у першу чергу, за допомогою цілої низки методологічних принципів та методів. Вміло застосована автором методологія наукового пошуку є традиційною для науки кримінально-виконавчого права. Методологічну основу дисертаційної роботи становить комплекс методів, які у своїй сукупності дозволили всебічно дослідити питання щодо розкриття сутності принципів кримінально-виконавчого права, зокрема: філософські (фундаментальні) (діалектичний та метафізичний, герменевтичний, аксіологічний, антропологічний); загальнонаукові (термінологічний, системний, моделювання), а також конкретно-наукові (формально-юридичний, юридико-соціологічний) методи.

Дисертант здійснив своє дослідження спираючись на емпіричну базу, яка включає в себе анкетування практичних працівників органів й установ Державної кримінально-виконавчої служби України, прокуратури та адвокатів. Всього опитано 365 осіб, з яких 217 – працівників органів й установ виконання покарань; 63 – прокурори; 85 – адвокатів.

Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних заходах, що в цілому свідчить про належний рівень її апробації. Основні положення дисертації опубліковано в 52 наукових публікаціях, серед яких 1 монографія, 30 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 1 стаття в іншому науковому виданні, 4 статті у виданнях, проіндексованих у наукометричній базі Web of Science Core Collection, 16 тез доповідей, оприлюднених на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних заходах.

Аналіз змісту роботи дозволяє, в цілому, позитивно оцінити структуру дослідження, вона достатньо повно розкриває мету та поставлені задачі, які знайшли своє відображення в авторських висновках. Сформульовані дисертантом наукові положення, висновки і рекомендації обґрунтовані.

Значимість результатів дисертаційного дослідження для практики виконання і відбування покарань.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації наведено авторські дефініції принципів, текстуальне визначення яких запропоновано відобразити у змісті чинного Кримінально-виконавчого кодексу. Наведені принципи всебічно охоплюють собою категорії загальноправових, міжгалузевих, галузевих принципів та стануть подальшим нормативно-правовим підґрунтям врегулювання правовідносин у кримінально-виконавчій сфері.

Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджено та може бути використано в: *науково-дослідній діяльності* – під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень, спрямованих на подальший розвиток науки кримінально-виконавчого права (Акт Донецького державного університету внутрішніх справ від 12 жовтня 2023 року); *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичних матеріалів та викладанні навчальної дисципліни «Кримінально-виконавче право» (Акт Донецького державного університету внутрішніх справ від 12 жовтня 2023 року); *законотворчій діяльності* – при підготовці змін і доповнень до Кримінально-виконавчого кодексу України в частині регламентації принципів (лист Донецького державного університету внутрішніх справ до Департаменту юридичного забезпечення МВС України від 18 липня 2023 року № 3507/28-2023); *практичній діяльності* – Центрально-Західного міжрегіонального управління з питань виконання

кримінальних покарань Міністерства юстиції (Акт Центрально-Західного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції від 16 листопада 2023 року).

Аналіз змісту дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеного дослідження, його актуальність і достатній науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення. Висновки і узагальнення, яких дійшов автор, успішно можуть використовуватись і надалі у науково-дослідній, правотворчій, правоохоронній сфері та навчальному процесі.

Викладене вище може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації *Пилипенка Дмитра Олексійовича «Принципи кримінально-виконавчого права»* як самостійного наукового дослідження з актуальної й важливої для науки та практики проблеми.

Не зупиняючись більш детально на загальній позитивній оцінці роботи, дисертація містить окремі дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення автором під час прилюдного захисту, зокрема:

1. Відповідно до практики Європейського суду з прав людини засуджені та ув'язнені повинні триматися під вартою в умовах, які відповідають вимогам статті 3 Конвенції та гарантують повагу до прав і свобод людини, людської гідності під час відбуття ними призначеного покарання. Органи державної влади повинні створити в пенітенціарних установах такий режим і умови, що не перевищують мінімальний рівень страждань, який особа може зазнавати під час відбуття покарання. Крім того, умови тримання під вартою, що порушують права людини, не можуть бути виправдані відсутністю ресурсів.

У цьому контексті виникає цілком слушне питання, як положення дисертації кореспондуються з положеннями вищезазначеної Стратегії та нормами міжнародного пенітенціарного права?

2. На погляд опонента, в дисертаційному дослідженні недостатня увага приділена питанню місця порівняльного кримінально-виконавчого права на сучасному етапі його розвитку з використанням порівняльного (компаративістського) методу дослідження, позаяк в умовах сьогодення, кримінально-виконавче право України потребує нових ідей, спрямованих на розширення наукового знання про теорію і практику виконання і відбування кримінальних покарань з урахуванням кращих іноземних пенітенціарних практик. Такі принципові орієнтири стосуються й принципів.

3. У роботі не зовсім чітко проглядається кореляція між принципами кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань, закріпленими у ст. 5 КВК України та принципами пробації закріплених у ст. 5 Закону України «Про пробацію».

4. Потребує додаткового аргументування необхідність законодавчого закріплення у КВК України диференціації принципів залежно від конкретного виду покарання, адже не кожному з видів покарань, виконання й відбування яких урегульовано в Особливій частині КВК України, властивий повний набір принципів, закріплених у Загальній частині (ст. 5 КВК України).

5. У підрозділі 3.3 «Законність» авторові бажано було б звернути увагу на неоднозначність трактування принципу законності органами пробації (як суб'єктами виконання покарань, закріпленими у ст. 11 КВК України) у процесі виконання ряду адміністративних стягнень, позаяк – це не зовсім сфера кримінально-виконавчих правовідносин.

6. Здійснюючи аналіз принципів кримінального-виконавчого права, дисертант чомусь мало звертає уваги на кримінологічний фактор та його вплив на кримінально-виконавчі правовідносини, хоча ст. 1, 13 КВК України прямо вказують на мету і завдання кримінально-виконавчого законодавства – запобігання вчиненню нових (повторних) кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами.

Варто наголосити, що кожна група виокремлених автором принципів (загальноправові, міжгалузеві та галузеві) містить свої особливості, що впливають на кримінологічний фактор установ виконання покарань (запобігання кримінальним правопорушенням), а також на реалізацію теоретичних знань у практичній діяльності персоналу органів і установ виконання покарань (Департамент кримінально-виконавчої служби) України, зокрема:

– принцип гуманізації орієнтує суб'єктів запобіжної діяльності перш за все на захист особи від злочинних посягань, її прав і законних інтересів. На підтвердження, у ст. 3 Конституції України зазначено, що «... держава відповідальна перед людиною і суспільством за свою діяльність...»;

– принцип всебічності процесу запобіжного впливу під час виконання та відбування покарань, в певній мірі, відповідає на питання – як реалізувати гуманістичний підхід;

– принцип стандартизації, в ході запобіжної діяльності, при якому слід користуватися як правовими, так і відомчими нормативно-правовими актами за напрямом забезпечення належних умов тримання, й розробляти відповідні засоби і методи впливу на засуджених з необхідністю використання їх у виховній роботі із залученням ряду інституцій суспільства (громадських, релігійних організацій, міжнародних та ін.);

– принцип обґрунтованості законності і доцільності запобіжної діяльності повинен бути безумовним у змісті дотримання законності під час проведення будь-яких заходів запобігання кримінальним правопорушенням, зокрема забезпечення режиму законності при спеціально-кримінологічній діяльності в частині правового регулювання, організаційного забезпечення, охорони прав і законних інтересів засуджених й персоналу установ виконання покарань;

– організаційний принцип спеціально-кримінологічної діяльності в установах виконання покарань, зокрема: а) загальні – принципи, що стосуються суто системи запобігання кримінальним правопорушенням в установах виконання покарань (взаємовідношення системи запобігання в установах виконання покарань із загальнодержавною системою боротьби зі злочинністю); б) спеціальні – принципи, що безпосередньо пов'язані з виконанням запобіжних заходів (диференціація функцій та концентрація сил і засобів суб'єктів запобігання); в) індивідуальні – принципи, що пов'язані з повноваженнями суб'єктів запобігання (урахування індивідуальних і типових особливостей як засуджених, так і персоналу установ виконання покарань, стійкість і супротив негативному впливу з боку криміногенного середовища, здатність до індивідуально-диференційованого підходу у вирішенні проблем спеціально-кримінологічної діяльності).

Їх характеристика та запровадження збагатили б кримінально-виконавчу політику й оживили б її практичну складову.

7. Бажано основні здобуті результати та висновки дисертаційного дослідження й реферату підкріплювати не тільки якісними характеристиками, але й кількісними показниками здобутих результатів, обґрунтувавши достовірність та висловити рекомендації щодо їх використання у законотворчому процесі та у практичній діяльності органів та установ виконання покарань.

Такі зауваження і побажання, зрозуміло, не вичерпують дискусії й щодо інших положень і висновків дисертанта, яка, очевидно, буде продовжена під час захисту. Вони носять локальний, переважно дискусійний характер і, в цілому, не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що дисертація *Пилипенка Дмитра Олексійовича «Принципи кримінально-виконавчого права»* є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка містить нові доктринальні положення й науково-обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему щодо особливостей принципів кримінально-виконавчого права, а також концептуальних засад удосконалення пенітенціарної політики України, має теоретичне значення для розвитку вітчизняної юридичної науки, є суттєвим внеском для науки кримінально-виконавчого права, має практичне значення в контексті підвищення ефективності діяльності органів і установ виконання покарань.

Зміст дисертації, в основному, відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації та автореферату в цілому відповідає встановленим Міністерства освіти і науки України вимогам. Реферат ідентичний головним положенням дисертації та відображає її основний зміст, висновки та пропозиції.

Викладене вище дає підстави для **остаточного висновку** про те, що дисертація та реферат *Пилипенка Дмитра Олексійовича «Принципи кримінально-виконавчого права»* відповідають вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а їх автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

**Головний науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності та
захисту прав інтелектуальної власності
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
«31» січня 2024 р.**

Олександр ДЖУЖА